

HERALDISK TIDSSKRIFT

1960 • BIND 1 • NR 2 • SIDE 60-71

Tre Kronor som europeisk symbol och svenskt riksvapen

Av Heribert Seitz

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Tre Kronor som Europeisk Symbol och Svenskt Riksvapen

Av Heribert Seitz

NÄR DET gäller den äldre heraldiska perioden, 1100-talets senare hälft och 1200-talet, kan det heraldiska forskningsområdet i vissa fall öppna perspektiv, som spelar över ett brett och djupt område av politisk historia, kyrkohistoria, hagiografi och etnologi, men också konst- och litteraturhistoria. Tagna var för sig säga observationer, som gjorts inom så disparata områden, ingenting, men sammanställda kunna de understundom bilda ett följdentligt mönster. Det är ett sådant tema, som nu skall beröras. Dess stora omfattning gör att det i detta sammanhang endast kan ske i form av en ytterst ofullständig och rapsodisk skiss.

Vid ett hastigt betraktande av motivet *tre kronor* frestas man kanske att avfärda det som en tillfällig komposition. Man kan hävda, att det ej spelar någon roll om motivet består av en eller flera kronor. En krona är ett konventionellt, världsligt rangtecken. Tre kronor kunna alltså beteckna t. ex. ett förstärkt värdighetstecken för en suverän, men också ett rangtecken för tre allierade suveräner eller tre förenade länder. Trekronorssymbolen

kan självfallet också beteckna t. ex. tre egenskaper. Så har även varit fallet — de nämnda, skiftande betydelseerna ha ofta inlagts vid symbolens tolkning. Man kan vidare dra parallellen med den franska liljan under *l'ancien régime*. Den kan vara i tretal eller, mångfaldigad, täcka ett helt fält. Kompositionen syftar ändå på det franska konungadömet. Så skulle alltså på ett motsvarande sätt kunna vara fallet även med en eller tre kronor.

Slutligen skulle dessa — kan man kanske anse — kunna ha ett samband med de tre kronorna på den påvliga tiaran. Beträffande det sistnämnda må genast anföras, att dessa ej ha kunnat inverka på den heraldiska trekronorsfigurens uppkomst. Påvens tre kronor ha nämligen tillkommit en efter en under en lång tidsperiod. Först under 1300-talets början tillfördes den tredje kronan, varvid kompositionen fick sin nuvarande form. Då hade den heraldiska trekronorsbilden sedan länge varit i bruk.

Studerar man det fixerade motivet *tre kronor* mera ingående, finner man, att detta vid sitt första framträdande tillkommit som en speciell komposition, av en bestämd orsak och för ett exakt ändamål. Vidare kan man konstatera, att detta motivets ursprungliga innebörd levat kvar i århundraden, samtidigt som den primära innebörden med tiden fått sällskap med nya betydelser. Innan jag något närmare an-

Artiklen er den svenske version af et foredrag på *Den Femte Internationale Kongres for Genealogi og Heraldik* i Stockholm august 1960, som trykkes her med speciel tilladelse. Billedmaterialet er begrænset til 14 illustrationer. Artiklen består af mindre afsnit fra et senere udkommende arbejde.

tyder denna utveckling, skall jag ge några exempel på motivets medeltida geografiska utbredning, först i dess egenskap av officiell heraldisk symbol.

Det äldsta, hittills kända belägget för trekronorssymbolens heraldiska förekomst är av dokumentär art och omtalar, att de frihetsträvande borgarna i staden *Köln* efter att ha tillfångatagit den impopuläre och mäktige ärkebiskopen Engelbert II uppsatte sin stads vapensköld med tre kronor på Bayenturm den 28 november 1263. Kölns äldsta trekronorsvapen ha emellertid gått förlorade. De nu bevarade äro från omkr. 1320 (i Kölndomens fönster), sedan följer ett flertal från 1350-talet på rådhusets fasad och på Ulrepforte, figur 1.

År 1277 kan motivet påvisas i *Sverige* som ett tillagt emblem i konung Magnus Ladulås' sigill med Folkungaättens vapen, figur 2. I Sverige återkom det i Uppsala domkapitels sigill från år 1310, figur 3, och som svenskt riksvapen infördes det av Albrekt av Mecklenburg år 1364, figur 4. Som sådant äger det ännu bestånd.

I *Danmark* förekomma tre kronor i konung Erik Menveds sigill år 1287, figur 5, och därefter i Valdemar Atterdags sigill som ett slags palindrom 1367, figur 6.

I *England* förekomma tre gyllene kronor på S:t Edmunds blå banérduk vid Edvards I:s erövrande av Caerlaverock Castle år 1300, ett faktum som omtalas i en samtida källa (texten utg. bl. a. av Th. Wright, London 1864). Den engelska forskaren Anthony R. Wagner framhåller att de tre kronorna blivit S:t Edmunds vapenbild vid någon tidpunkt efter 1200-talets mitt. De tre kronorna förekomma vidare i England år 1319 på en sigillkapsel tillsammans med ätten Plantagenets vapen, figur 7.

1. Tre kronor omnämnas första gången som begrepp år 1200 i samband med *Helliga Tre Konungars grav* i Kölns domkyrka och som heraldisk vapenbild år 1263. De äldre trekronorsvapnen i Köln äro ej bevarade, det här avbildade är från 1300-talets mitt — en av de tre sköldarna vid *Ulrepforte* i Kölns gamla stadsmur. *Rheinisches Bildarchiv, Köln.*

I *Polen* bestod såväl biskopsstiftet Krakows som biskopsstiftet Vilnas vapenbilder av tre gyllene kronor i blått fält, Krakows är från 1400-talet (även den polska staden Pabjanice för som vapen tre gyllene kronor i blått fält).

*

Nu inställer sig frågan, huruvida dessa olika medeltida trekronorssymboler uppstått var för sig och av skilda orsaker, eller om de kunna tänkas ha ett idémässigt sammanhang och kanske ett gemensamt ursprung. Det är rimligt, att man vid en analys av denna fråga tar till utgångspunkt det bevisligen äldsta objektet, dvs. det trekronorsvapen, som omnämnts i Köln år

2. Magnus Ladulås' kontrasigill, i bruk 1277-1278. Riksarkivet, Stockholm.

1263, och som f. ö. torde ha varit i bruk några årtionden dessförinnan.

Det torde vara allmänt känt, att de tre kronorna i Kölns stadsvapen symbolisera *Heliga Tre Konungar*, vilkas relikier överförts dit år 1164 från Milano av Kölns ärkebiskop Reinald von Dassel, och att detta skett i samband med Fredrik Barbarossas fälttåg i Norditalien. Domen i Köln byggdes till helgonkonungarnas ära. För att få en inblick i bakgrunden till trekronorssymbolens utveckling måste vi tills vidare lämna det heraldiska området och övergå till det kyrkliga och även till den roll de tre magerna från Österlandet spelat i den kristna världen.

Matteusevangeliet förkunnar hur de Vise Männen — då okända till härkomst, antal och namn — tillbådo och överlämnade guld, rökelse och myrra till det nyfödda Jesusbarnet. Känd är även den mycket rika legendflora, som Västerlandet utvecklade ur denna ursprungliga berättelse: sägnerna om de tre mäktiga konungarna Caspar, Melkior och Balthasar. De Vise Männens rituella kult vann i Västerlandet ökad

aktualitet främst genom Hildebert av Tour (1055—1134). Vidare må Johannes av Hildesheim's arbete »*De trium Regum Corporibus Coloniæ translatis*» från 1360-talet nämnas.

Även bör den djupa vidskepelse och övertro starkt understrykas, som spred sig vid sidan om den kyrkliga ritualen och de litterära vittnesbörderna om *Heliga Tre Konungar*. Dessa ansågos redan under tidig medeltid som hjälpare och skyddspatroner med ett mycket omfattande register. De voro t. ex. beskyddare för resenärer och värdshus, de kunde frälsa från sjukdom och ond, bråd död, de kunde skydda mot eldfara och dåligt väder, de kunde också beskydda växande gröda och mycket annat. Det har också omvittnats, att de dessutom särskilt voro riddarnas beskyddare. Denna övertro, som här endast kan antydvas i förbigående, var djup och hade en enorm betydelse för spridningen av de *Tre Vise Männens* popularitet inom Europas alla länder och samhällsklasser.

När *Heliga Tre Konungars* relikier kommit till Köln 1164, blev denna stad, som redan förut varit ett be-

3. Uppsala domkapitels sekret, i bruk från 1310. Riksarkivet, Stockholm.

tydelsefullt handelscentrum, snabbt även en berömd och starkt frekventerad pilgrimsort. Fromma furstar föregingo med gott exempel och efterföljdes av breda folkströmmar. Bekant är t. ex. Henriks av Lothringen och hans gemåls stiftelse i Köln år 1221 till de tre helgonkonungarnas ära.

Av särskild stor betydelse för pilgrimstrafikens fortsatta utveckling var, att påven Innocentius den 27 mars 1247 stadfäste bestämmelsen om avlat för alla dem, som vallfärdet till helgonkonungarnas grav. Av de kungliga pilgrimsfärderna till Köln må här vidare endast erinras om, att Edward III av England vallfärdade dit 1338 och Valdemar Atterdag av Danmark 1364.

Den nu gjorda, mycket hastiga utblicken över den historiska utvecklingen kan jag kanske bäst summera med ett citat ur den engelske forskaren Horstmann's arbete »The Three Kings of Cologne« (London 1886): »The subject of the 3 Kings was one of the favourite topics of the day; they were

4. Albrekts av Mecklenburg sekret, i bruk från 1364. De tre kronorna här för första gången som svenskt riksvapen. Riksarkivet, Stockholm.

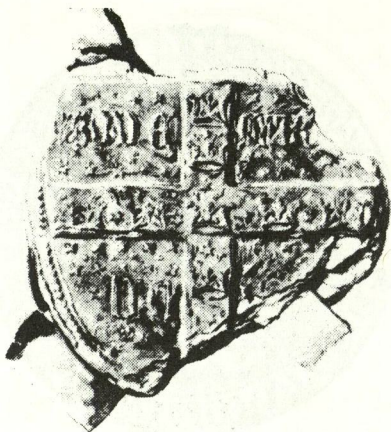

5. Erik Menveds sigill, i bruk 1287-1304. Efter Petersen-Thiset: Danske kongel. sigiller (1917).

at that time the most popular saints of Christendom«.

Att den rituella och profana dyrkan av de heliga tre och ej minst den populära uppfattningen om dem som beskyddare skulle avsätta spår även i bildkonsten är följdenligt. Jag förbigår här måleriets och skulpturens stora motiv, »Heliga Tre Konungars tillbedjan«, och går direkt in på vissa medeltida illuminationer, nämligen de symboliska tecken, som återfinnas i de bildkalendariet, *calendaria perpetua*, som återge den fasta delen av kyrkoåret. Det visar sig härvid, att vid sidan av de erkända tecken för de olika helgonen, t. ex. ett svärd för Paulus den 25 januari, en nyckel för Petrus den 29 juni, ett hjul för Katarina (av Alexandria) den 25 november, så återfinnas för den 6 januari, epifaniadagen (Heliga Tre Konungars dag), tre kronor eller understundom bilder av helgonkonungarna själva.

När denna sed infördes är svårt att avgöra. Det hittills äldsta kända exemplet återfinnes i ett kalendarium

6. Valdemar Atterdags sigill, i bruk 1367. På korsarmarna och i korsmitten ha nio kronor placerats så, att en trekronorsymbol kan utläsas som ett palindrom: uppifrån, nedifrån eller från vardera sidan (kronan i mitten medräknas varje gång). Efter Petersen-Thiset: Danske kongel. sigiller (1917).

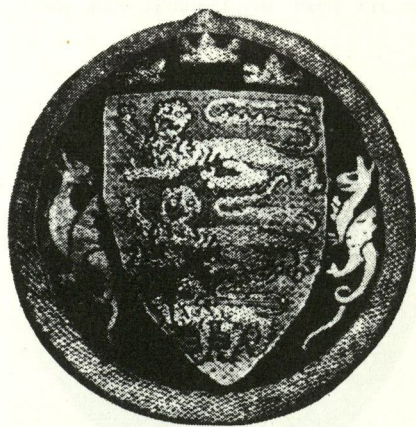
av engelskt ursprung från omkr. 1370 i Bodleian Library, Oxford. Här är den 6 januari betecknad med de tre krönte kungarna i helfigur. Från vardera av åren 1396, 1397, 1398 och 1399 finns ett kalendarium, men i dessa är tecknet för epifaniadagen tre kronor, ordnade stolpvis. Ifrågavarande dokument härstamma i nämnd årstalsordning från England, Holland, Tyskland och Sverige.

Kronornas ordning (stolpvis) i de nämnda exemplen är kanske den vanligaste och förekom ofta även senare, figur 8. En variation förekommer i ett svenskt kalendarium (för Strängnäs stift) 1469. Här äro kronorna ordnade två över en. En annan intressant variant från Tyskland 1491 visar de tre konungarnas krönte huvuden. Det nämnda visar, vilken internationell spridning de tre kronorna fingo genom de för den profana allmänheten

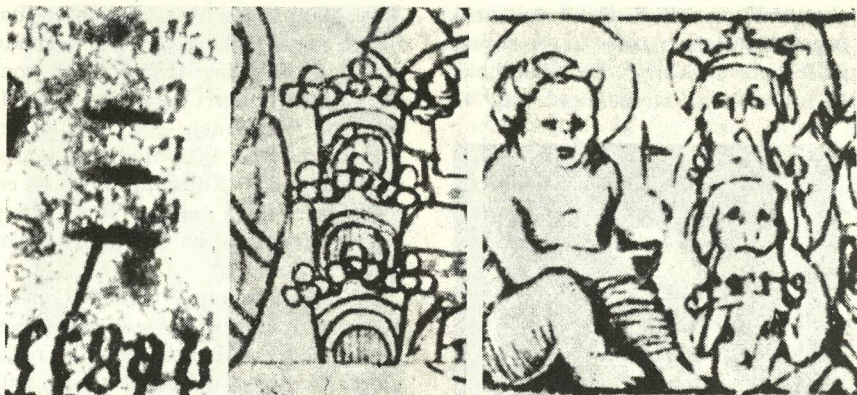
avsedda och överallt vanliga medeltida kalendarier.

Men även på en annan väg sökte sig symbolen ut i vida kretsar, ehuru enligt vad hittills är känt sannolikt i ett något senare tidsskede. Det gäller den typ av *Matteusänglar*, som bär tre kronor på bröstet. Motivet kan representeras genom ett bayerskt arbete, »Ars memorandi notabilis per figuras evangelistarum« från omkr. 1470, som dock med säkerhet anses ha haft äldre förebilder. Ängeln framställs med sex olika attribut, vilka vart och ett syfta på de sex första kapitlen i Matteusevangeliet. Andra kapitlet, vari berättelsen om de vise männen återfinnes, symboliseras med dessas tre kronor.

Till denna grupp av symboler med de tre kronornas ursprungliga innebörd klart uttalad, dvs. deras hänсыftning till Heliga Tre Konungar, ansluter sig även en annan av mera emblematiske karaktär, som här må representeras av en vignett i en inkunabel, tryckt i Strassburg 1483 un-

7. Broderad sigillkapsel till Edvard II:s av England »inspeximus charter« av den 8 juni 1319. Corporation of London's Records Office, London.

8. Tre kronor, symbol för Heliga Tre Konungar vid trettondagen i medeltida bildkalendrier. Till vänster 1398; i mitten odaterat; till höger helgonkonungarnas krönta huvuden, 1491. Efter Pfaff: *Aus alten Kalendern* (1947).

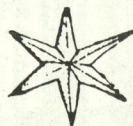
der titeln »Das Buch von Montevilla«, figur 9. Vignetten omtalar i symbolens form, hur de Vise Männen ledas av stjärnan över Bethlehem till det nyfödda Jesusbarnet.

Av det anförda torde ha framgått, att de tre kronorna i deras egenskap av symboler för Heliga Tre Konungar varit i bruk i Köln bevisligen från år 1263, uppenbarligen därstädes även något årtionde tidigare, och att samma symbol med samma innebörd på officiösa, kyrkliga vägar spritts ut i Europa, ett skeende som kan följas från omkring år 1370 några sekler framåt i tiden. Själva begreppet tre kronor är (utan heraldisk syftning) dokumentärt påvisbart i samband med helgonkonungarnas grav i Köln år 1200. Detta är historiska fakta, som äro möjliga att exakt fixera.

Parallellt med det nu nämnda historiska skeendet finns emellertid en serie legender, som belysa hur medeltiden också vävde in trekronorssymbolen i romantikens skimrande mönster. Vi måste då först söka oss till England och börja med den legenda-

riska *Helen of Colchester*, en dam, som Geoffrey of Monmouth fört in i sin »*Historia Regum Britanniae*«, vilket arbete avslutades omkring år 1137.

Monmouth, som delvis stöder sig på äldre författare, Gildas och Nennius, förvandlade en ung flicka Helena, född omkring år 247 i Bithynien (i Mindre Asien), förmäld med kejsar Constantius samt Konstantin den Stores moder, till en engelsk prinsessa, dotter till kung Coel Godebog of Col-

9. Symbolisk framställning av stjärnan som leder de Tre Vise Männen till Bethlehem. Träsnittsvignett i »*Das Buch von Montevilla*«, Strassburg 1483.

chester. Denna till England romantiskt överförda Helena sades ha gjort många fromma gärningar, hon skulle bl. a. ha funnit Kristi sanna kors och de Tre

10. Kung Artur som en av de nio hjältarna, målad sandstensskulptur, 1350-talet. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och sköld. Hansasalen, Kölns rådhus. Rheinisches Bildarchiv, Köln.

Vise Männens relik. Enligt en italiensk undersökning, »Le legende orientali sui Magi Evangelici», som utgavs av Monneret de Villard i »Studie Testi« (Vatikanen 1952), skulle Helens fynd av de Vise Männens jordiska kvarlevor i Konstantinopel — en händelse som ej omtalas av Geoffrey of Monmouth — ha tilldiktats redan under 1160-talet.

Engelska författare såsom Gurney Benham i »Essex Review» 1914 och senare bl. a. Whitehead 1959 ha redogjort för den gamla traditionen, att den i England förekommande trekronorssymbolen har sin rot i Helen of Colchester och hennes fynd av Heliga Tre Konungars relik. Man har alltså på engelskt håll en nationell förklaring till symbolens innebörd, som går ut på samma sak som såväl den i Köln och i bildkalendarierna som på annat sätt dokumentärt belagda, dvs. att de tre kronorna symbolisera Heliga Tre Konungar.

Den nämnda engelska traditionen utgör den legendariska bakgrunden till bl. a. staden Colchesters vapen, som i symbolisk form visar Helens två berömda fynd, Kristi sanna kors och Heliga Tre Konungars relik. Såväl korset som de tre konungarnas kronor ingå i vapnet. Som bekant ingå samma tre kronor i blått fält även i Östangelns vapen. Detta är orsaken till att detta vapen under heraldisk tid givits åt S:t Edmund.

Men tre kronor ingå dessutom i mer än ett dussintal engelska stads- och liknande vapen, så t. ex. beträffande Bury S:t Edmund, Nottingham (som är mycket likt Colchesters), Boston, Hull med flera. Flera av dessa vapen äro av sent datum, de böra dock anses såsom bärare av en gammal tradition. Från 1400-talets början är Oxfords Universitets vapen med sina tre gylle-

11. Kung Artur, utsnitt av vävd tapet från 1300-talets sista fjärdedel, sannolikt av Parismästaren Nicolas Bataille. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och blått banér. Metropolitan Museum of Art, New York.

ne kronor kring en bok i en blå sköld. Även detta vapens kronor kunna hänföras till Heliga Tre Konungar. Vidare må nämnas trekronorsvapnets åldriga förekomst på Irland, något som alltjämt kan påvisas i provinsen Munsters vapen.

Nu ligger det emellertid till så, att den engelska sägner om de tre kronornas hänsyftning till Heliga Tre Konungar kan stödjas med historiska fakta. Dessa äro visserligen av helt annan art än de, som spunnits kring Helen av Colchester, men de äro också mera gripbara.

Kölns handelsförbindelser med Eng-

land äro kända sedan antiken, men under medeltiden fingo dessa starkt ökad omfattning. Köln som handelspartner omhuldades också varmt på engelskt håll. Så tog kung Henry II under 1100-talets mitt och årtiondena därefter kolonien av Kölnköpmän och deras »Gildehalle« i London under sitt särskilda beskydd. Samtidigt tillförsäkrades dessa fri handel i hela England. Än längre gick Henry II:s son Rikard Lejonhjärta, vilken som bekant hade personliga skäl härtill. Denne gav köpmännen från Köln år 1194 fullständig frihet från tull och andra införselavgifter i fråga om deras handel med England.

Denna livliga trafik mellan Köln och England hinner jag tyvärr ej nu närmare utveckla, men den är en faktor av största betydelse och den kan ej förbigås, när man konstaterar trekronorssymbolens förekomst på engelskt område. Härtill kommer de mera officiosa vägar, som tidigare nämnts: symbolen i bildkalendarierna för den 6 januari och t. ex. Edward III:s pilgrimsfärd till Köln 1338.

Under 1300-talets senare hälft finns slutligen ett klart belägg på de engelska tre kronorna såsom Heliga Tre Konungars symbol. I en artikel i »Oxoniensia« 1958 (Oxford 1959) har nämligen W. O. Hassall förklarat varför Rikard II brukat symbolen tre kronor. Ur denna må citeras: »In fact Three Crowns had a very close personal association indeed for Richard II, for the Three Kings who brought royal gifts at Christ's nativity were his patrons«. Legend och historia synas syfta på en och samma sak.

Mot denna bakgrund tecknar sig bilden av ett intressant heraldiskt fall, *kung Artur*. Det är dennes roll i legenderna om de Nio Goda Hjältarna

det gäller. Ursprunget härtill är att finna i Nordfrankrike, där Jacques de Longuyon omkr. 1310 utgav sin dikt »Les voeux du Paon«, vari en serie av världens nio då ädlaste och mest ryktbara riddare- och krigargestalter (»Les neuf preux«, »The Nine Worthies«) indfördes i litteraturen. Som bekant bestodo dessa av tre klassiskt-hedniska, tre gammaltestamentliga och tre kristna hjältar. De tre senare voro kung Artur, Karl den Store och Gottfrid av Bouillon.

I omkring tre århundraden spreds legenden om de Nio Hjältarna runt Europas länder. Naturligtvis blevo de nio också populära motiv i bildkonsten. För att deras karaktär av furstar och riddare skulle framhävas, försåg

12. Kung Artur (mellan Judas Mackabeus och Karl den store), utsnitt av illumination i »Chevalier Errant« från omkr. 1390. På den blå banérduken tre gyllene kronor. Efter Loomis-Loomis; *Arthurian Legends*.

man dem med sköldemärken. Denna »heraldisering« ägde rum under 1300-talets förra hälft någon gång efter år 1310.

Intressant är att konstatera, att man härvid redan från början gav kung Artur en heraldisk beteckning med tre gyllene kronor i blått fält. Den hittills äldsta kända bilden av Artur med detta vapen är den målade sandstensskulpturen från omkr. 1350 i Hansasalen, Kölns rådhus, figur 10. På sin blåa mantel har Artur här tre gyllene kronor såväl på bröstet som på båda överärmarna. Hans sköld är likaledes blå med tre gyllene kronor, ordnade två över en.

Legenden om de Nio Hjältarna och de därav föranledda konstverken ha sitt ursprung på nordvästra delen av den europeiska kontinenten. När man skulle konstruera kung Arturs vapen, har man där tydligen valt något, som man ansåg vara karakteristiskt för England och har då stannat för S:t Edmunds eller, om man så vill, Östangelns vapen, som tydligen var väl känt. Arturs sköldemärke är i varje fall exakt detsamma som S:t Edmunds. Man bör på grund härav ej anse Arturs vapen såsom ett direkt lån av Heliga Tre Konungars symbol. En annan sak är, att man på indirekt väg skulle kunna tänka sig ett heraldiskt samband mellan länkarna i den presumtiva kedjan Artur — S:t Edmund — Östangeln — Helen av Colchester — Heliga Tre Konungar.

Ett lika ståtligt Arturporträtt som det i Köln återfinnes på en vävd tapet i Metropolitan Museum of Art, New York, figur 11. Detta verk är franskt från 1300-talets sista fjärdedel. Liksom beträffande Kölnskulpturen bär Artur här en blå mantel med tre gyllene kronor på bröstet och samma symbol återfinnes på hans banér.

Några yngre varianter till dessa båda konstverk må även nämnas, så en illumination i dikten »Chevalier Errant« från omkring 1390, figur 12. Från omkr. 1430 är en praktfull väggmålning i slottet La Manta i Piemonte, figur 13, vidare bl. a. en illumination ur »Croniques de Hainau« från år 1462 (i Bibl. Royale, Bryssel). Arturs vapen visar ända fram till den heraldiska degenerationen under medeltidens slut och nyare tidens början tre gyllene kronor i blått fält. Under denna period kunde ibland blått vara utbytt mot rött, så t. ex. på Arturs banér, avbildat på en vävd tapet från omkr. 1490 i Historisches Museum i Basel.

Efter denna hastiga utblick över trekronorssymbolens primära innebörd och förekomst runt om i Europa, må betonas, att det självfallet också förekommer tre kronor, som givits en annan innebörd än den, som härstammar från Heliga Tre Konungar. I kronologiskt hänseende ha emellertid alla dessa tillkommit senare än den period, då trekronorssymbolen uppstod i Köln, dvs. 1200-talets förra hälft, och måste alltså såsom komposition betraktas såsom sekundära i förhållande till denna.

Jag vil erinra om Sankta Elisabets av Thüringen trekronorsattribut från 1400-talet, som syftade på hennes heliga stånd som jungfru, maka och änka. Vidare Tynemouth (County Borough Council), som har tre kronor, som visserligen syfta på tre kristna konungar, men ej de tre heliga utan Edwin, Oswald och Oswin.

Ett annat exempel är mycket sent. Det avser Mariazell (Steiermark, Österrike) som 1954 blev benediktinpriorat »sui juris« och då fick vapen med tre kronor. Men dessa betyda »Magna Mater Austriae«, »Magna Hungaro-

rum Domina« och »Mater Gentium Slavorum« — de utgöra alltså en symbol för den gamla unionen mellan Österrike, Ungern och Böhmen. De nämnda exemplen utgör endast ett urval. Det finns många andra.

I själva verket ligger det till så, att när trekronorssymbolen en gång skapats under 1200-talets förra hälft och succesivt blev känd runt om i Europa, så togs den — vid sidan om sin ursprungliga betydelse — på sina håll även i bruk som symbol för »något«, som kunde hänföra sig till *tre*. Själva kompositionen inbjöd ju härtill och detta »något« kunde variera högst betydligt. Denna sakernas utveckling

13. Kung Artur, utsnitt av muralmålning från omkr. 1430 i La Manta, Piemonte. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och sköld. Efter Loomis-Loomis: *Arthurian Legends*.

14. Kung Albrekt vid sidan av sin fader, hertig Albrekt II av Mecklenburg. Kung Albrekt i blå klädnad och med tre gyllene kronor i den blå banérduken. Miniatur i Ernst von Kirchbergs rimkrönika, påbörjad 1378. Landeshauptarchiv, Schwerin.

är endast naturlig och förekommer på många liknande områden.

Avsikten med denna sammanfattning har endast varit att försöka klarlägga *tidpunkten för trekronorssymbolens tidigaste framträdande*, och hur denna symbol såväl med bibehållen ursprunglig som med tillagd betydelse vunnit spridning ut i Europa. I detta summariska sammanhang har jag måst stanna vid det nu framförda.

Så till sist den svenska symbolen.

Inledningsvis har jag berört de tre kronorna i Magnus Ladulås' sigill 1277, figur 2, vilka följa samma princip, en över två, som i Edvard II:s sigillkapsel från 1319, figur 7; vidare Uppsala domkapitels sigill 1310, figur 3, där kronorna inkomponerats på samma sätt som i den danske kungen

Erik Menveds 23 år äldre sigill, figur 5; och så Albrekts av Mecklenburg sigill från 1364, där de tre kronorna för första gången i Sverige placerats i en sköld och samtidigt för första gången användas som Sveriges riksvapen, figur 4.

Mot bakgrund av vad här tidigare anförts, anser jag det knappast vara troligt, att man i vårt land — helt oberoende av inverkan från utvecklingen på kontinenten, med vilken vi stod i nära förbindelse — spontant skulle ha skapat den serie trekronorssymboler, som årtalen 1277, 1310 och 1364 utvisar. Det är väl snarare så, att de tre kronorna från Köln liksom »lågo i luften« under perioden omkring 1200-talets slut och 1300-talets början och någon tid därefter. Liksom denna symbol på olika vägar kom till andra länder, kom den även till Sverige.

Beräffande förekomsten av de två äldsta, de från 1275 och 1310, torde väl deras innebörd snarast vara av religiöst ursprung och syfta på Heliga Tre Konungar. Magnus Ladulås var känd för sin religiösa inställning. För Uppsala domkapitel kan sinnebilderna ha en rimlig kyrklig förklaring. Beräffande Erik Menveds tre kronor äro kronorna svårtolkade, och jag vill ej yttra mig härom.

Efter framträdandet av kung Arturs heraldik i samband med den ikonografi, som legenden om de Nio Hjältarna skapade mot mitten av 1300-talet, kommer emellertid en ny faktor, den rent heraldiska, in i ekvationen: de gyllene kronornas ordning blevo två över en i blått fält. För kung Albrekts tid vet man ingenting om trekronorssymbolens tinkturer i Sverige, eftersom denna då endast förekommit i sfragistiska sammanhang. Genom en illumination i Ernst von Kirchbergs

krönika, som påbörjades 1378, vet man emellertid, att Albrekt använt tre kronor av guld och att grundfärgen varit blå, figur 14.

Talande är en jämförelse mellan de två i stort sett samtida bilderna av sagokungen Artur och den svenske kungen Albrekt, figur 11 och 14. Naturligtvis får man ej uppfatta denna jämförelse, som ett direkt samband har funnits mellan dessa två konstverk. Jämförelsen vill endast peka på den tendens, som fanns i tiden. Kanske är det ej alltför djärvt att påstå, att Albrekt, som var den förste av sin ätt såsom svensk konung och alltså ej kunde använda sin företrädares Folkungavapen, mer eller mindre varit påverkad av kung Arturs heraldik, när han vid sitt trontillträde 1364 valde ett vapen för sig och sitt rike. De tre kronorna hade ju dessutom tidigare förekommit i Sverige.

Om han vid detta sitt val även tänkte på Heliga Tre Konungars sym-

bol vet ingen. Att han och hans omgivning känt till denna bl. a. genom bildkalendarierna, torde dock vara uppenbart.

Så till sist några ord om de svenska tre kronornas innebörd. Någon uttalad betydelse är ej känd från medeltiden. Dock kan från början av Kalmarunionen utläsas av trekronorssigillens användande vid vissa handlingar, som avse alla tre rikena gemensamt, att de tre kronorna omkring år 1400 varit en symbol för de tre rikena. Men före år 1397 och från och med Engelbrekts svensk-nationella aktion under 1430-talet ha de tre kronorna i vårt lilla hörn av världen endast varit en symbol för Sverige. Under nyare tid har man i Sverige liksom i andra europeiska länder tolkat in olika betydelser av nationell innebörd i de tre kronorna. Att nationalisera en främmande symbol, att inlemma den i egna familjen — sådant hör pjäsen till.

Heraldisk Gravering

Sølvstøjt

Signeter

Exlibris

A. Kaj Petersen

Juvelér, Gravør, Ciselør

Fiolstræde 34 G

København K

Palæ 79.32

Heraldisk

Sigillgravyr & Kopparstick

samt

Reliefarbeten

Gebos

Guld & Silversmedja

Göran Boström - Ellen Clausen

Karl Gustavsgatan 81

Göteborg C.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.